

ESSI ORPANA

Katseen edestä ja takaa

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ
TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Kuvataiteen koulutusohjelma | Valokuva

2015 | 67 s.

Ohjaajat: Ismo Luukkonen, Ilona Tanskanen

ESSI ORPANA

Katseen edestä ja takaa

Opinnäytetyöni käsittelee valokuvallista omakuvaa. Yritän määritellä omakuvaa ja käyn läpi eri aihealueita, kuten esimerkiksi fiktiivistä omakuvaa ja identiteettiä. Samalla rinnastan omaa taiteellista työskentelyäni yleiseen tietämykseen aiheesta, pohdin kuvassa olemista ja sen ottamista, sekä rinnastan muoti-ilmiöksi muodostuneen selfien taiteellisen omakuvan aisapariksi. Pyrin kartoittamaan määritelmiä ja saamaan selville, miksi itse aina palaan omakuvan ottamisen pariin.

Kirjallista opinnäytetyötä varten olen haastatellut kuvataiteilija Elina Brotherusta sekä Iiu Susirajaa, jotka ovat luoneet uransa omakuvan tekijöinä. Haastattelin myös kuvataiteen opiskelijoita Mortti Saarniaa ja Maria Sandellia saadakseni paremman käsityksen sosiaalisen median ja selfien yhteydestä taiteeseen.

Opinnäytetyötä tehdessäni on käynyt ilmi, että omakuva on hyvin monimuotoinen eikä aina välttämättä edes selitettävissä. Tekemisen tapoja on yhtä monta kuin tekijäkin ja omakuvalla tuntuu olevan vakaa asema valokuvataiteessa. Myös selfie on vakiinnuttamassa asemaansa taiteen kentällä, vaikka vielä ei oikein tiedetä, millaisen paikan se itselleen löytää.

ASIASANAT: Valokuvaus, omakuvat, taide, identiteetti

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Fine Arts | Photography

2015 | 67 p.

Instructors: Ismo Luukkonen, Ilona Tanskanen

ESSI ORPANA

Behind and in front of a view

My thesis deals with photographic self-portraiture. I try to define self-portrait and I study various areas like fictional self-portrait and identity. At the same time I assimilate my own artistic working to common knowledge of the subject, studying the being in the photograph and taking one. I also assimilate the selfie-phenomenon to an artistic self-portrait. I'm trying to survey definitions and figure out why I always return to taking self-portraits.

For the thesis I have interviewed artists Elina Brotherus and Iiu Susiraja who have created their career as self-portrait artists. I have also interviewed students Mortti Saarnia and Maria Sandell from Turku University of Applied Sciences Arts Academy's Faculty of Fine Arts to get a better perspective on social media's and selfie's connection to fine arts.

While doing the thesis it has occurred to me that self-portrait is very multifomed and not always even explainable. There are as many ways of making as there are authors, and self-portraiture seems to have a solid place in the field of photography art. Selfie is also establishing its place in the field of fine arts, but one still doesn't really know what kind of place it will find for itself.

KEYWORDS: Photography, self-portraits, art, identity

SISÄLLYSLUETTELO

ALUKSI	1
MISTÄ KAIKKI ALKOI	5
Omakuvan juuret	7
Omakuvan määrittelyä	8
Fiktiivinen omakuva	9
Omakuva ilman itseä	11
KUVA I	15
VALOKUVAN OTTAMISESTA	21
Tekemisen prosessi	23
KUVASSA OLEMISESTA	27
Itse itsensä saatavilla	29
Kauniin naisen dilemma	30
Identiteetti	31
KUVA II	35
SELFIE	41
Koko kansan omakuva	43
Omakuva – selfie	44
Jakamisen ja näyttämisen kulttuuri	45
Selfie taiteena	46
KUVA III	51
KATSOJA	57
Tulkinnallinen juttu	59
LOPUKSI	61
LÄHDELUETTELO	65
KUVALUETTELO	67

ALUKSI

Olen aina kuvannut itseäni. Jo nuoresta saakka olen kokenut, että ottamalla valokuvan itsestäni pystyin ilmaisemaan jotain, mitä muilla keinoin en ole saanut sanottua. Tärkeää on ollut se tyhjentävä tunne, joka tulee kuvan ottamisen jälkeen. Nyt huomaan, että omakuva on kulkenut rinnallani kaikki opiskeluvuoteni ja koen, että omakuvieni ottamisen syihin on perehdyttävä syvemmin. Kysynkin itseltäni sekä muilta: miksi ottaa omakuva ja mitä se merkitsee? Onko siitä jotain hyötyä?

Mitä enemmän asiaa miettii ja tutkii, sitä enemmän omakuva-aihe lähtee rönsyilemään. Tuntuu kuin joka ikisestä aiheesta voisi löytää kytköksiä omakuvaan, niin laaja-alainen se on. Lähden liikkeelle omakuvan juurista taiteen historiassa ja yritän selvittää, miksi omakuvia on alettu ottaa ja miten omakuva sijoittuu taiteen historiassa - ja kentällä nyt. Pohdin omakuvaa myös nykypäivän selfie kuvien kautta.

Omakuva itsessään on laaja-alainen taiteen muoto ja rajatakseni aihetta tässä tekstissä keskityn valokuvalliseen omakuvaan. Kamera on aina ollut minulle ominainen väline tehdä omakuvia, ja myös haastattelemani henkilöt ovat tehneet omakuviaan kameran avulla. Olen myös rajannut aiheeni niihin kysymyksiin, jotka matkan varrella ovat askarruttaneet itseäni eniten. Pohdin muun muassa, mitä omakuva on ja voiko valokuva olla omakuva, jos siinä ei esiinny itse. Muokkaako omakuvien ottaminen identiteettiämme? Vastauksiin olen saanut apua haastateltavien mielipiteistä, joiden ympärille olen tehnyt omat päätelmäni. Myös tutustumalla aiheesta kertovaan kirjallisuuteen olen saanut viitteitä siitä, mistä omakuvassa on kyse. Näiden kysymysten kautta pohdin omaa haluani ottaa omakuvia. Lisäksi tekstin lomassa mukana kulkee tarinallisia otteita omakuvieni syntyprosessista. Yritän ymmärtää, miten monimuotoinen aihe omakuva kaikessa yksinkertaisuudessaankin on.

MISTÄ KAIKKI ALKOI

Omakuvan juuret

Kaikki taisi lähteä siitä, kun ihminen löysi peilikuvansa. Muuan italialainen renessanssin yleisnero Leon Battista Alberti (1404–72) kommentoi veden heijastusta ja oli sitä mieltä, että Kreikan mytologian Narkissos olisi ensimmäinen omakuvan keksijä rakastuttuaan omaan heijastukseensa veden pinnassa. Narkissoksen itserakkaudesta juontaa myös termi narsismi, joka sekin vilahtelee omakuvaa käsittelevissä teksteissä.¹ Tekstissäni pohditaankin osaksi myös sitä, miksi nykyajan ihminen haluaa kuvata itseään niin paljon.

Taiteen historia osoittaa omakuvien yleistyneen parempien peilien myötä renessanssin aikakaudella, jolloin myös taiteilijan persoonallisuus ja yksilöllisyyskin alkoi korostua². Puhutaanpa sitten sosiaalisen median selfieilmioistä tai omakuvan sisällöstä, peili on pysynyt omakuvan matkassa aina tähän päivään saakka niin pinnan kuin merkityksen tasolla. Maalaustaiteessa omakuva on ollut tärkeä keino saada tunnustusta omasta työstään, mikä on myös mahdollistanut ns. oman jäljen jättämisen historian kirjoihin. Taiteen historiassa omakuvassa toistuvatkin usein tyylillisesti samat ilmaisun keinot kuin muotokuvamaalauksessa, mutta omakuva on tuonut mahdollisuuksia monitahoisemmalle tulkinnalle.³

Valokuvan yleistyminen taiteen kentällä tapahtui vasta paljon sen keksimistä myöhemmin. Ensimmäiseksi valokuvataiteilijaksi tituleeratun Hippolyte Bayardin vuonna 1840 ottama valokuva, *Omakeuva hukkuneena*, on myös yksi ensimmäisistä kameralla otetuista omakuvista. Nykyään omakuvan määrittely osoittautuukin hankalammaksi, varsinkin kun kyse ei ole enää pelkästään perinteisestä maalaus- tai veistotaiteesta.⁴

Tekstissäni pohdin omakuvan olemusta valokuvan näkökulmasta. Koska valokuvallisen ilmaisun ja itse omakuvan juuret juontavat jo kaukaa taiteen historiasta, on sitä faktaa turha juosta karkuun, ainakaan kun puhutaan omakuvasta valokuvataiteena. On ollut mielenkiintoista huomata, miten jotkut historian katsomukselliset asiat vaikuttavat edelleen puhuttaessa valokuvasta ja omakuvasta taiteen kontekstissa.

¹ Rideal 2005, 23.

² Omakuva, Wikipedia, 2014.

³ Rideal 2005, 7.

⁴ Newhall 1988, 25.

Aikoinaan valokuva kuitenkin toi ihmisen realistisen kuvan ja taiteen lähemmäs jokapäiväistä elämää. Nyt valokuvan konventiot ja nykypäivän tekniikka antavat itseilmaisulle aivan uudenlaisia mahdollisuuksia. Varmasti myös tämän takia nykypäivänä omakuva ei ole enää aatellisen tai taiteilijan yksinoikeus, vaan siitä on tullut melkein jokaisen ihmisen tapa näyttää ja ilmaista itseään.

Omakuvan määrittelyä

Mitä omakuva sitten on ja miten se määritellään? Tietosanakirja sanoo sen lyhyesti näin:

”Omakuva on taiteilijan itsestään tekemä muotokuva (maalaus, piirustus tai veistos).”⁴ Vaikka määritelmä onkin 60-luvulta, on se silti hyvä ja ytimekäs. Mitä suluissa oleviin tekotapoihin tulee, voisi nykyaikaisessa sen ajatella olevan niin ikään performanssi tai videoteos, unohtamatta myöskään valokuvaa.

Esitettyä määritelmää voidaan pitää jossakin määrin pätevänä kuvauksena omakuvasta. Tämä riittäisi minullekin, ellen tahtois päästä pintaa hieman syvemmälle. Asiaa tutkittuani olen huomannut yleisen oletuksen olevan se, että omakuva tarkoittaa jotain sellaista kuvaa, jossa kuvan ottanut henkilö on itse. Tämän lisäksi sen tulisi ilmentää jotain liittyen henkilön persoonaan, mielenkiinnonkohteisiin tai jotain, mikä on henkilökohtaista ja mitä ei välttämättä paljaalla silmällä muuten näkisi. Taustalla on yleensä joku henkilökohtainen lähtökohta, joka sitten esitetään kuvassa.

Ajattelen, että omakuvalla on monta erilaista tasoa ja tämän kautta sitä voidaan lähteä tulkitsemaan hyvinkin erilaisista lähtökohdista. Mentäessä pintaa syvemmälle voidaan omakuvan ajatella olevan taiteilijan henkilökohtaisin ilmaisun muoto. Parhaimmillaan se on keino oman itsen analyysiin ja se antaa mahdollisuuden itsitutkiskeluun, itseilmaisuun ja itsensä edistämiseen. Kaiken tämän lisäksi sen voidaan samalla ajatella olevan vähän niin kuin ”tarjous ikuisuuteen”, jolloin jokainen otettu omakuva jäisi merkiksi tekijästä tämän poistuttua keskuudestamme.⁵

⁴ Koskenniemi 1963, 655.

⁵ Rideal 2005, 7.

Valokuvataiteilija Elina Brotherus on sitä mieltä, että omakuvan määritelmiä on varmasti yhtä paljon kuin määrittelijöitäkin. Hän ei ole varma siitä, täytyykö omakuvan välttämättä liittyä tekijän omaan elämään. Kuitenkin hänen omalla kohdallaan omakuva on sellainen kuva, joka kertoo jotain henkilöstä nimeltä Elina Brotherus. Sanassa self-portrait *self* viittaa itseän. Toisaalta voidaan myös ajatella, että omakuva on vain kuvapintaa tai ikään kuin ulkoisen olemuksen pinta. Brotherus kuitenkin näkee omakuvan sellaisena sisäisenä tuotoksena, kuvana, jossa yritetään tuoda ilmi joku sisäisen elämän seikka. Se voi myös ilmetä nimestä, jos pinta ei riitä kertomaan tarpeeksi. Teoksen nimi voi olla ikään kuin yksi avain lisää.⁶

Koen omakuvan olevan itseilmaisun lisäksi ennen kaikkea oman olemassaolon tutkimista: ihmisyysden, elämän ja kehollisuuden pohdiskelua samalla, kun on yritettävä ymmärtää, että lopulta kaikki on katoavaista. Se on dokumentti sen hetkisestä minästä. Omakuvalla on loistava mahdollisuus ilmaista niin kutsuttua sisäisten silmien maisemaa, ja omalla keholla ilmaistuna se tuntuu oikealta. Lähempää tarkasteltuna omakuva ei siis olekaan enää niin yksinkertainen, vaan se on kompleksinen käsite tietynlaiselle kuvalle.

Fiktiivinen omakuva

Omakuvan historiaa tutkiessa voidaan havaita, että lähtökohtaisesti omakuvassa esiinnyttään itse. Jos siis nimeät teoksen omakuvaksi, sitähan se silloin on.⁷ Tästä huolimatta visuaalisuus ei välttämättä ole enää pääasia, varsinkin valokuvataiteessa puhutaan nykyään valokuvan sisällöstä. Mitä sitten tapahtuu silloin, kun puhutaan fiktiivisestä omakuvasta? Joku aika sitten yritin jakaa omakuvan genreihin ja listata niitä allekkain. En päässyt pitkälle, kun jo huomasin, ettei siinä varsinaisesti ole mitään järkeä, sillä yhdessä omakuvassa voi ilmetä monen eri tyylilajin elementtejä. Fiktiivinen omakuva voi olla sellainen, missä on taiteilijan valitsema aihe, jonka hän sitten esittää kameralle. Taiteilija niin sanotusti luo kertomuksen oman kehonsa ja hahmonsä ympärille. Cindy Sherman on hyvä esimerkki fiktiivisen omakuvan tekijästä. Kuvissaan Sherman esiintyy itse, mutta ei niinkään ilmaistakseen jotain henkilökohtaista, vaan ottaakseen kantaa muun muassa naisen paikkaan yhteiskunnassa. Hän esittää roolia, jossa voisi olla kuka tahansa nainen. Olemalla kuitenkin itse kuvassa hän voi seisoa oman kannanottonsa takana.

⁶ Brotherus 2014.

⁷ Saarnia 2014.

Mortti Saarnia kuvaa suhdettaan omakuvaan toteamalla: ”Kuka tahansa voi olla mitä tahansa milloin vaan.” Hän saa inspiraationsa omakuviin populaarikulttuurista. Saarnialle kuvan tekemisen lähtökohtia ovat muun muassa arkisen elämän muuttaminen haaveeksi siitä, mitä se voisi olla. Paikan löytäessään hän tietää melko nopeasti, miten siitä saisi vielä astetta kiehtovamman säätämällä oikeat asetukset kameraan. Koska työskentely yksin on helppoa, hän asettaa itsensä johonkin, esimerkiksi elokuvamaailmassa pitämäänsä rooliin, ja rakentaa kuvan. Hän ei koe, etteikö esiintyisi itsenään kuvassa, mutta roolin kautta voi hetken olla jossain muualla. Silloin voi hetken leikkiä kameralle ja elää siinä hetkessä. Kuvan ottamalla tästä jää todiste. Fiktiivisen omakuvan ottaminen on hänelle persoonakysymys, mutta myöskin luonnollinen ja tyyppillinen tapa käyttää omakuvaa. Saarnia rakentaa oikean elämän ohelle niin sanottua rinnakkaismaailmaa, joka tavallaan on myös olemassa koko ajan, koska otetut valokuvat ovat olemassa. Kun tavallinen arki on tylsää, fiktiiviseen persoonaan astuminen ja siitä otettu valokuva kertovat kaikkea muuta.⁸

Vaikka tekijä ei esiintyisikään omakuvassa itsenään, ovat haastattelemani taiteilijat kuitenkin sitä mieltä, että omakuva ei enää olisi omakuva, jos siinä esiintyisi toinen henkilö. Iiu Susiraja on harkinnut toisen ihmisen ottamista kuvaan, mutta vain rekvisiitaksi. Brotherus on puolestaan sitä mieltä, että jos kuvassa olisi toinen ihminen, hän kertoisi jonkun muun tarinan. Hänen mukaansa ongelmaksi nousisi se, miten voi väittää että aihe on totta, kun toiseen ihmiseen ei voi koskaan päästä sisään näkemään, mitä tämä ajattelee tai tuntee⁹.

Yhtälailla kun ajattelen, ettei omakuvassa tarvitse välttämättä esiintyä henkilöä ollenkaan, olen myös sitä mieltä, että kuva voi olla omakuva, vaikka siinä olisi enemmänkin ihmisiä. On vaikea määrittellä, millainen kuva voi loppujen lopuksi olla omakuva. Luulen, että taiteen kontekstissa lähes mikä vain voi olla omakuva, kunhan omakuvamaisuus on joko nähtävissä kuvasta tai luettavissa teoksen nimestä. Oli se sitten mielenmaiseman visualisointia tai tunnetilan ilmaisua, taiteen kontekstissa omakuvasta puhuttaessa teoksen nimeämisellä on miltei yhtä vahva rooli kuin itse kuvalla.

⁸ Saarnia 2014.

⁹ Brotherus 2014.

Omakuva ilman itseä

Taiteellisen opinnäytetyöni kuvakokonaisuudessa on valokuvia ilman omaa hahmoani. Koen, että valokuva voi olla omakuva ilman, että henkilö esiintyy siinä itse. Mielestäni aina ei tarvita kehoa tai kuvaa kasvoista kertomaan olennaisinta. Jos valokuvaaminen yleisesti ottaen on visualisointia, miksi omakuva ei voisi olla mielenmaiseman visualisointia ilman ihmistä kuvassa? Sellaisen seikan näyttämistä, mikä kuitenkin kertoo tästä persoonasta. *Love is a working title* -sarjani, joka on taiteellinen opinnäytetyöni, kuvat ilman itseäni kertovat toisella tavalla jostain sisältäni kumpuavasta tunteesta tai mielenmaisemasta, joka on ollut tarpeellista tuottaa ulos valokuvaksi. Tällaiset kuvat, kuten mitkä tahansa omakuvat, ovat yksittäisiä kuvauksia siitä, mitä ei välttämättä pysty sanallistamaan – jotain, joka muutenkin huokuu näkymättömästä.

Iiu Susiraja on puhunut omakuvallisista asetelmista viimeisintä teoskokonaisuuttaan tehdessään. Hän kokee asetelmien olevan jopa henkilökohtaisempia kuin omakuvien, joissa taiteilija esiintyy itse. Hänelle asetelmat ovat myös omakuvia. Vaikka hänen uusimpaan näyttelyynsä ei tulisi yhtäkään omakuvaa, asetelmien kautta näyttelystä on silti tulossa kaikkein henkilökohtaisin hänen tähänastisista näyttelyistään.¹⁰

Omakuvan käsite juontaa juurensa jo kaukaa historiasta, mutta tullessaan nykypäivään se käy yhä abstraktimmaksi. On vaikea sanoa voiko asetelmia kutsua omakuviksi, kun aiheet kuitenkin kumpuavat edelleen itsestä. Ehkä tällaisen kuvan kohdalla nimeäminen voi olla avuksi. Toisaalta, jos kyse on teoskokonaisuudesta, joka sisältää vain osittain valokuvia ilman itseä, koko työtä voidaan kuitenkin kutsua omakuvalliseksi. Mitä jos koko sarjassa ei ole yhtään omakuvaa, joissa esiintyy itse tekijä?

Alku-uransa omakuvien jälkeen Brotherus siirtyi tekemään sarjoja kuten *The new painting*, *Model studies* ja *Artist and her model*. Näissä valokuvasarjoissa hän on kyllä kuvissa itse mukana mutta ei pidä sarjoja omakuvallisina, koska niissä hän sanoo markkeeraavansa ihmistä yleisesti. Hän toimii vain mallina, eivätkä kuvat ylipäättään kerro hänen omasta elämästään mitään. Brotherus sanoo, ettei hänen tarkoituksensa ole puhua ihmiselämään liittyvästä seikasta käyttäen omaa tarinaansa esimerkkinä. Näissä sarjoissa kyse on rakennetuista kuvista, joissa kuvan visuaaliset

¹⁰ Susiraja 2014.

ominaisuudet ovat kuvan olemassaolon syy. Hän etsii hyviä kuvauspaikkoja, sommittelee kuvan ja plaseeraa oman henkilöhahmonsa paikkaan, kun valo on sopiva. Brotherus kokee, että tällaisten kuvien tekeminen on paljon helpompaa, koska niissä ei tarvitse elää läpi mitään tunnetta kuvaa tehdessä. Omakuvallisten valokuvien tekeminen edellyttää enemmän kokonaisvaltaista läsnäoloa kuvaa tehdessä. Niissäkin muoto on toki tärkeä, mutta tavallaan kuvan sisältö ajaa ohi.¹¹

Brotherukselle olennaista omakuvassa on siis, että se liittyy tiukasti omaan elämään.

Kysymys kuuluukin: *jos lähtökohta on todella henkilökohtainen, onko sillä mitään merkitystä mitä kuvassa on?*

¹¹ Brotherus 2014.

KUVA I

On kolea syyspäivä. Olen viettämässä viikonloppua kotipuolella ja laittanut merkille kuinka kauniina pelto maatilalla on. Olin aiemmin kuvannut minua ja siskoani isoäitimme vanhoissa mekoissa mummulan talossa. Talo on tyhjillään, sillä molemmat isovanhempamme muuttivat unen paremmalle puolen yhden ja saman vuoden sisällä. Paappa oli haudattu hiljattain ja halusin ottaa kuvan muistolle kahdesta hyvin tärkeästä ihmisestä. Samalla jatkoin kokeiluja kuvaamisesta tärkeässä miljöössä vanhoine mekkoineen, joissa muistijälki painoi.

En muista mistä alkuaan sain idean kuvaan, mutta siellä me olimme siskoni kanssa kahden mummulan tilalla ja jo raahasimme vanhaa heteka-sänkyä autotallista ulos pellolle. Kuva oli pakko ottaa sinä päivänä, sillä olin lähdessä takaisin Turkuun. Kannoimme hetekan kaurujen keskelle, minkä jälkeen asettelin kameran jalustalle ja sommittelin hetekalla seisovan sisareni kuvaan. Haasteena oli se, että halusin kuvan otettavan paljain jaloin. Kameran ja hetekan välissä oli noin 6–7 metriä ja minun täytyi kymmenen sekunnin itselaukaisuajastuksen aikana juosta paljain jaloin hetekalle ja ottaa pikkusiskoani kiinni kädestä. Tämän jälkeen oli löydettävä yhteinen hyppimisrytmi ja osuttava olemaan ilmassa, kun kameran suljin laukeaa. Ja poseeraamaan.

Kuvattuja ruutuja on kymmeniä. Useissa olemme tulossa jo ilmassa alaspäin, painovoima painaa kasvojamme kasaan niin, että näytämme vanhoilta ryppyisiltä muoreilta tai sitten olemme unohtaneet poseerata tai olemme eri aikaan ilmassa. Onnistuneita ruutuja on vähän.

Kuvan oton jälkeen nauroimme materiaalille melkein pissat housuissa. Valitsin mielestäni onnistuneen ruudun ja jätin työn lepäämään. Vasta kun näytin kuvaa koulussa ja jouduin pohtimaan sen sisältöä, huomasin monen asian viittaavan lähihistoriassa tapahtuneisiin asioihin.

Otin kuvan meistä kahdesta sisaresta tukemassa toisiamme. Iso asia elämässämme oli muuttunut ja olimme menossa eteenpäin, kohti tuntematonta, mutta yhdessä. Miljöö kertoo taustastamme ja on osoituksena myös isovanhemmista. Kuva kertoo niin meistä kahdesta, kuin niistä ihmisistä, jotka pysyvät ikuisesti mukamme.



Essi Orpana: *Omakeuwa siskon kanssa*, 2011.

VALOKUVAN OTTAMISESTA

Tekemisen prosessi

Valokuvan ottaminen on minulle – niin kuin varmaan kelle tahansa muullekin tekijälle – prosessi. Se on tietynlainen tapahtumien jatkumo idean saamisesta kuvan rakentamiseen ja siitä lopputulokseen.

Luulen, että luomisprosessi lähtee liikkeelle ajatuksesta, joka konkretisoituu musteena paperille. Kirjoitan ja piirrän luonnoksia “tyhimmistäkin” ideoista vain saadakseni ne pois päästäni. Näin ajatuksiin ja kuviin on helppo palata ja pohtia niitä myöhemmin. Koen päiväkirjan kirjoittamisen olevan miltei yhtä tärkeä työkalu kuin kamerankin. Toisinaan kuvan ottamisprosessi sekä valokuva itse toimivat tietynlaisena päiväkirjana, työvälineinä omien tunteiden ilmaisemiseen. Ne voivat olla niin tunteen purkajia kuin dokumentteja hetkistä, ajatuksesta tai tilanteesta.

Toiminta alkaa oivalluksesta. Ajatus saattaa kyteä päässä pitkäänkin, mutta luonnoskirjan tai esimerkiksi puhumisen kautta se konkretisoituu kuvalliseen tai sanalliseen muotoonsa.

Omakuvan ottamisen prosessin voi yhtälailla laukaista tunnetila, tapahtuma tai hetki, jonka haluaa kuvassa esittää katsojalle, kertoa siitä jotain. Omakuvaan liittyvä prosessi on paljon muutakin kuin laukaisinnappulan painallus, eikä se lopu vielä kuvan ottoonkaan. Lopullisen kuvan valitsemisen ja editoinnin lisäksi myös sisältöjen pohdinta kuuluu työn vaiheisiin. Kuvan suunnittelu voi kestää viikoista vuosiin, mutta oikean hetken kohdalla kamera on kaivettava heti esiin.

Iiu Susiraja kokee omakuvien ottamisen rakentamisena. Hänelle prosessi on esinelähtöistä. Susiraja listaa esineitä allekkain paperille, minkä jälkeen hän miettii missä esineessä olisi jo valmiiksi jotain ironista tai humoristista vääntöä. Joskus tiedossa on jo alustava suunnitelma siitä, mitä hän esineellä tekee, mutta toisaalta välillä kuvaaminen lähtee puhtaasti kokeiluista. Kuvien ideointi vie myös kauan aikaa. Vaikka hänen kuvansa saattavat näyttää helpoilta ja ideat simpeleiltä, niin itse asiassa keksiminen on kaikkein työläin vaihe tekemistä.

Susirajalla kuvan ottaminen ei vie kuin maksimissaan yhden tunnin, kuva voi olla valmis jo viiden ruudunkin jälkeen, mutta esine täytyy saada näkymään kuvassa niin, että se on

tunnistettava. Susiraja ei koskaan ajatelle kuvien tekemisessä ensin itseään, vaan kaikki lähtee aina esineestä.¹²

Omassa työssäni olen havainnut kuvien syntyvän hetkinä, kun olen yksin ja saan olla rauhassa ajatusteni kanssa. Omakuvani ovat hyvin henkilökohtaisia, vaikka pyriinkin yleismaailmalliseen ja samaistuttavaan visuaaliseen jälkeen. Tilanne voi olla hyvinkin spontaani, vaikka kuvani ovat melko suunnitelmallisia.

Vaikka kaikki ajatukset olisivat musteena paperilla, kuvani kehittyvät melko hitaasti teoksiksi, ja usein jään odottamaan oikeaa hetkeä kuvan toteuttamiseen. Työssäni tekeminen lähtee tarpeesta ilmaista tunteita ja ajatuksiani. Minulle omakuvan ottaminen on lähtökohtaisesti helpoin tapa, sillä en tarvitse siihen ketään muuta. Olen aina läsnä itselleni, kun tulee halu ottaa kuva. Kuvanottohetkestä onkin vuosien aikana kehkeytnyt tärkeä prosessi. En koskaan ajattele kuvan ottamisprosessia ennen kuin se tapahtuu. Koen kuvaushetken olevan melko performatiivinen, sillä tilanteessa tapahtuu paljon. Vaikka pyrin autenttisuuteen ilmeissä ja epäposeeraamisen vaikutelmaan kuvan lopputuloksessa, silti aina esitän kameralle jotain ja yritän antaa palan itsestäni. Kun asetan kameran jalustalle ja lähdän toteuttamaan ideaani, tapahtumien kulku alkaa. Haluan haastaa itseni kymmenen sekunnin varoitusajana, jonka kameran itselaukaisin antaa. Voin juosta tai hyppiä pitkiä välimatkoja, yrittää saada itseni äärimmäisiin asentoihin tai liikkua holtittomasti esittäkseni tunnetilan tai tapahtuman. Tyylini on kokeilun ohessa saman toistoa, pienin vaihtelun nyanssein. Yleensä tilanteeseen sisälle pääsy vaatii lämmittelyä, sillä vasta hetki aloittamisen jälkeen tunnen saavani itsestäni enemmän irti. Joskus teen kuvaa niin kauan, että väsyn, enkä aina välttämättä lopeta vielä silloinkaan.

Taiteellisessa prosessissa käytän melkoisesti aikaa asioiden ajattelemiseen ja ns. ”sulatteluun” ja välillä onkin tärkeää olla tekemättä mitään. Tämän jälkeen saatan tehdä paljonkin töitä lyhyen ajan sisällä. Valokuvan tekovaiheesta ja -tavasta on tullut merkityksellinen. Koen, että kuvan ruumiillisen työn aikana saan itsestäni enemmän irti ja se näkyy lopputuloksen sisällössä. Useimmiten omakuvan ottaminen koetaan enemmän kuvan rakentamisena kuin pelkkänä kuvan näppäilyä. Omakeuva rakentuu, kun on itse sekä kameran edessä että takana. Pitkään itseään kuvattaessa rakentaminenkin automatisoituu, kameratarvikkeiden purkamiseen tulee rutiini ja tekniset säädöt käyvät nopeammin.

¹² Susiraja 2014.

Elina Brotherus kutsuu uransa alkupään kuvia omakuviksi, koska ne pohjautuivat sen hetkisiin tapahtumiin ja hänen omaan henkilöhistoriaansa. Tärkeää oli se, että hän teki kuvan aina silloin, kun jotain oli tapahtumassa, pyrkien välttämään kuvan lavastamista jälkikäteen. Oleellisinta oli aito tunne, eikä sitä voinut näytellä myöhemmin uudestaan. Brotheruksen kohdalla tulee prosessin ohella pohtia myös sitä, mikä on omakuva, sillä taiteilija on pitkän uransa aikana tehnyt koko ajan kuvia joissa esiintyy itse, mutta ei koe kaikkia teoksiaan kuitenkaan omakuvina.¹³

Vaikka jokaisella omakuvan tekijällä olisikin oma tyyhinsä tuottaa kuvamateriaalia, olen havainnut, että yleisesti tekemiseen halutaan paljon aikaa ja tilaa mielikuvitukselle. Usealle yksin olo on oleellista. Kun toisella aika menee pohtimiseen, toinen tekijä pakkaa kameran mukaan ja lähtee etsimään paikkoja, joissa mielikuvituksen maisemat sulautuvat nykyhetkeen. Syntyy kuva. Jälkeenpäin tekemiseen liittyy vahvasti myös tunnemuisti. Yhtä tärkeää kuin otettu valokuva, on muisto siitä tunteesta, joka kuvaa otettaessa syntyy jossain tiettyssä paikassa. Tällaiset kuvat nousevat tärkeiksi tekijälle. Silloin tilanteessa saa olla yksin oma itsensä.¹⁴

¹³ Brotherus 2014.

¹⁴ Saarnia 2014.

KUVASSA OLEMISESTA

Itse itsensä saatavilla

Luulen, että monelle taiteilijalle omakuvan ottaminen lähtee yksinkertaisesti siitä, että kuvan ottohetkellä on aina itse läsnä. Kuvan ottamisen tekee helpommaksi se, ettei ole riippuvainen muista. En usko, että itsensä valitseminen kuvaan olisi välttämättä mitenkään kauhean tietoinen teko, ainakaan aluksi.

Iiu Susiraja aloitti valokuvaamisen kohdatakseen pelkonsa. Hän pelkäsi tulla kuvatuksi. Hänelle itsensä kuvaaminen lähti nimenomaan siitä, että on itse aina saatavilla ja koska aiheet lähtevät hänestä itsestään. Sen lisäksi Susiraja sanoo, että on moraalisesti hyväksyttävää kuvata itseään.¹⁵

Omakuvia tehneet luokkatoverit kuten Aino Kannisto ja Maarit Hohteri kannustivat Brotherusta kokeilemaan itsensä kuvaamista. Taiteilija sanoo, että tieteellisestä, analyttisestä taustasta ”vapautuminen” ja menneisyyden aktualisoituminen olivat vaikuttavia tekijöitä. Luova kouluympäristö ja muistojen nouseminen pintaan saivat Brotheruksen ottamaan ensimmäiset omakuvansa.¹⁶

En koe tehneeni aluksi minkäänlaista valintaa esiintyä itse kuvassa. Luulen, että se tapahtui osittain vahingossa ja osittain oma-aloitteisuudestani. Kun saan jotain päähäni, asiaa täytyy lähteä toteuttamaan. On ollut helpompi laittaa itsensä alttiiksi omalle työlleen kuin yrittää ohjailta toista ihmistä johonkin tiettyyn muottiin. Sen lisäksi omat kokemukset on ollut luonnollista esittää itse aiheiden ollessa henkilökohtaisia.

Brotherus sanoo, että omakuvallisessa työssään itse kuvassa oleminen on ollut tärkeää, koska voi välittää asioita omasta puolestaan ja tietää puhuvansa totta. Toisen ihmisen näyttelemä kuva olisi toisen käden tietoutta, sillä taiteilija ei voisi olla varma enää sen totuudesta. ”Tavallaan se todellisuus mahdollistuu silloin, kun on itse kuvassa ja jos on rehellinen ja vilpitön.”¹⁷ Susiraja taas puhuu rakentavasta ja tuhoavasta kamerasta. Kuvassa olemisella on ollut hänelle suuri merkitys. Hänen kohdallaan kamera on toiminut rakentavasti, sillä enää hän ei pelkää valokuvatuksi tulemistä, eikä itsensä katsominen ole enää vaikeaa. Susiraja ei haluaisi ketään

¹⁵ Susiraja 2014.

¹⁶ Brotherus 2014.

¹⁷ Brotherus 2014.

näyttelemään hänestä lähtöisin olevia asioita ja tunnetiloja puolestaan. Hänelle kuvat ovat tunteiden dokumentaatiota ja nämä tunteet olisi vaikeaa siirtää toiseen ihmiseen sanallisesti.¹⁸

Kauniin naisen dilemma

Opintojeni aikana olen törmännyt toistuvasti yhteen ongelmaan ottaessani omakuvia. Ongelmaan, joka ei varsinaisesti johdu tai ole lähtöisin minusta. Olen kuullut useasti ihmisten sanovan minua kauniiksi ja ikääni nuoreksi. Huolimatta siitä, että yhteiskunnassamme kehon kauneudelle olisikin määriteltävissä tiettyjä – vahvasti länsimaisten kulttuuri-ihanteiden dominoivia – yhteisiä normeja, kauneus on äärimmäisen subjektiivinen ja tulkinnallinen asia. Saamani kommentit kauneudestani ovat herättäneet ristiriitaisia ajatuksia, sillä ne eivät luonnollisesti huomioi omia käsityksiäni ja tuntemuksiani itsestäni.

Kuvakritiikissä miespuolinen opettaja kritisoi ottamassani kuvassa liian kaunista kehoa. Olin hänen arvionsa perusteella nuoren, kauniin naisen klisee. Kuvassani hän ei nähnyt mitään muuta kuin kauniin, hoikan ja alastoman vartalon, vaikka omat pyrkimykseni alastoman kehon suhteen olivat jotain aivan muuta, enkä itse kokenut kuvaa kauniina. Työn arvioija totesi, että kauniin naisen kuva, varsinkin omakuvana, on niin paljon käytetty jo taiteen historiassa, ettei hän pystynyt näkemään kuvapintaa syvemmälle.

Kritiikki närkästytti minua. Omakuva on jo pitkään ollut minulle tapa ilmaista itseäni taiteilijana, siinä on kaikki mitä koen tarvitsevani oman taiteeni tekemisessä. Jäin pohtimaan, miten sitten esittäisin asiat, joita haluan omakuvillani katsojalle ilmaista, jos oma kehoni on liian kaunis kuvattavaksi? Kliseeksi leimattu kuvani askarrutti ja laittoi miettimään mitä tekisin, jos en voisi kehollani enää kertoa kuvan tulematta kliseeksi.

Ajan kuluessa huomasin etsiväni rumuutta kuvistani. En ollut koskaan erityisemmin halunnut korostaa kauneutta, mutta nyt pyrin kehonkielellä, ilmeillä ja eleillä riisumaan pois viimeisimmätkin rippeet kauneudesta. Samalla ihmettelin, miksi voisin olla vakavasti otettava vasta sitten, jos kehoani ei enää nähtäisi kauniina? Tuoko rumuus kuviin vakavammin otettavan näkökulman? En tiedä saavutinko koskaan tätä kuvitteellista ”riittävän rumuuden astetta”. Voi olla, että pikemminkin tulin tehneeksi ison kirjon entistä kliseisempiä omakuvia.

¹⁸ Susiraja 2014.

Paljon myöhemmin tajusin koko prosessin opetuksen. Vaikka jo kauan sitten saatu kritiikki edelleenkin saa minut närkeästyämään, enhän pääse pois omasta kehostani, niin oivalsin opetuksen olennaisuuden. Se, että en lopettanut omakuvien ottamista oli jo askel eteenpäin sinänsä, mutta ajatus ja kokeiluprosessi on kuljettanut minut siihen pisteeseen, että minun on helppo katsoa omia kuviani, olin sitten alasti tai vaatteet päällä. En enää kaipaa kuvalle hyväksyntää, vaan olen tottunut näkemään itseni huonoimmillaankin kuvassa. Parhaimmillaan huonoinkin ilme voi antaa kuvalle sisällön. Monien kliseiden jälkeen koen pystyväni tekemään omintakeisempaa valokuvaa ja olemaan huomioimatta liiaksi sitä, millaiseksi ihmisten kauneusnormit minut ulkonäöltäni luokittelevat. Lisäksi olen tullut enemmän sinuiksi oman vartaloni kanssa ja pystyn tekemään omakuviani häikäilemättömämmin.

Identiteetti

Visuaalisen pinnan ja sisällön lisäksi omakuva, ja sellaisen ottaminen, voi tarkoittaa paljon muutakin. Kamera ja valokuva ovat kulkeneet rinnallani eri elämänvaiheiden läpi. Kamera on ollut mukana niin ulkomailla ja vieraassa kulttuurissa kuin kotona, iloissa ja suruissa. Se on ollut väline purkaa tunteita mutta myös tapa katsoa itseä ulkopuolelta. Identiteetikysymykset ovat vahvasti läsnä myös nykytaiteen omakuvissa. Identiteetti voidaan ajatella jatkuvana prosessina ja usein sitä rakennetaan esimerkiksi roolien paikantumisen, ruumiillisuuden määrittämisen ja elämänvaiheiden näkökulmista.¹⁹

Ajattelen omakuvan jotenkin kaksisuuntaisena asiana. Kun käännyt kameran itseesi, voit samalla mennä niin sanotusti itseesi ja kuulostella sisäpuolelta. Kuvan otton jälkeen katsot puolestaan kuvaa ja itseäsi ulkopuolelta, ulkoistaen sisältä tulleen tuntemuksen ja katsoen sitä kuvassa. Parhaimmillaan omakuvan tekijä voi olla yhtä aikaa kuvan tekijä, kohde ja katsoja. Siinä missä minä puhun suunnista, Susiraja miettii valokuvan henkilökohtaisuutta sen kautta miten realistisesti hän on kuvassa. Katsoja voi helposti ajatella tekijän hänen omakuvansa kautta, mutta tästä ei kuitenkaan saa koko kuvaa itse taiteilijasta. Taiteessa Susirajakin esittäytyy vakavana ja käsittelee raskaita aiheita satiirisella ja itseironisella tavalla. Kuvat herättävät sekä hilpeyttä että kääntävät ajatukset totisiksi yhtä aikaa. Haastattelussa Susiraja kertoo miten ihmiset ovat saaneet hänestä tietynlaisen kuvan vain hänen valokuviansa kautta. Oikeassa elämässä hänet nähdessään moni yllättyy hänen hyväntuulisesta ja hilpeästä luonteestaan. Susiraja sanookin, että silti

¹⁹ Erävaara 2011, 32.

molemmat puolet ovat totta. Vaikka taiteilija pyrkisikin aitouteen ja rehellisyyteen, eikä kuvaustilanteessa olisikaan avustajaa, silti sitä jollain tapaa esiintyy kameralle.²⁰

Ajattelen, että Susirajan kuvaama problematiikka liittyy aitouden määrittämisen monimutkaisuuteen. Ilmeisesti teokset eivät siis koskaan voi ilmentää tekijäänsä sataprosenttisesti, sillä omakuva ei kuitenkaan ole koko totuus taiteilijasta. Omakuvan ja sen tehneen henkilön näkemisen ero on kanssakäymisessä. Taina Erävaaran mukaan määritämme itseämme suhteessa toisiin²¹. Myös Susiraja pohtii sosiaalisten suhteiden vaikutusta. Vaikka kuvan ottotilanteessa läsnä onkin kamera, tekijä on silti yksin ja normaalin kanssakäymisen sosiaaliset suhteet puuttuvat. Sosiaalisen tilanteen puuttuminen riisuu myös helposti hymyn pois kasvoilta. Susiraja sanookin, että lähtökohtaisesti hänen aiheensa ovat rankkoja, eikä niiden äärellä muutenkaan naurata.²²

Valokuva on luonteva väline, kun puhutaan identiteetistä. Brotherus sanoo, että ulkomaille lähdettyään omaa identiteettiä ja paikan hakemista tuli selvitettyä kameran avulla. Mitä se käytännössä tarkoittaa? Identiteetti tarkoittaa yksilöllistä käsitystä omasta itsestä²³. Valokuvia tehdessä omaa kuvaajaistaan ”joutuu” katsomaan ulkopuolelta ja parhaimmillaan sitä tottuu näkemään niin, että ajan saatossa hyväksyy itsestään kuvissa huonoiltakin näyttävät puolet. ”Voimauttavan valokuvan menetelmä perustuu valokuvien kykyyn tallentaa, tehdä näkyväksi ja jäsentää elämäntarinaa, identiteetin eri puolia ja rooleja, sekä perheen tai työyhteisön ihmissuhteita ja yhteistä historiaa. Valokuvaustilanne irrottaa hetken todellisuuden jatkumosta ja painottaa sen arvoa kuvassa oleville ihmisille.”²⁴ Vaikka lainauksessa puhutaankin voimauttavasta valokuvasta, selitys on hyvä ja mielestäni relevantti myös omakuvasta puhuttaessa. Omakuvan ottohetki irrottaa yhden hetken muusta ajasta ja tallentaa sen. Jälkikäteen omakuvaa katsellessa kuvaustilanteen ajatuksia ja tunteita voi vertailla sen hetkisiin.

Brotherus sanookin, että valokuvaus on loistava tapa ottaa etäisyyttä itseensä. Fyysisessä kuvassa hän ei enää ajattele olevansa itse, vaan katsoo valokuvaa sen pinnan kautta, pelkkänä kuvana.

²⁰ Susiraja 2014.

²¹ Erävaara 2011, 33.

²² Susiraja 2014.

²³ Identiteetti, Wikipedia, 2014.

²⁴ Voimauttavan valokuvan menetelmä, Maailman ihanin tyttö, 2014.

Kuvasta tulee ikään kuin itsenäinen olio. Hän havainnollistaa, että kuvassa tapahtuu aina tavallaan etäännytyks, kun itseltään ottaa jotain ja laittaa sen seinälle. Tämän jälkeen kuvan edessä voi seistä, kävellä siitä kauemmas ja tarkastella sitä ulkopuolelta. Tavallaan mitä yksinkertaisimmillaan tapahtuu on se, että yksityinen muuttuu yleiseksi. Yksityisestä elämästä poimittu asia muuttuu osaksi inhimillistä ja jokapäiväistä elämää. Brotherus toteaa, että uransa aikana omasta hahmosta on tullut jo niin tuttu, että hän kutsuu sitä yhdeksi sanaksi omassa sanavarastossaan.²⁵

Maria Sandell näkee omakuvien ottamisen itsensä kehittämisenä ja kokeilemisena, tietynlaisena eskapismina, vaikka samalla se on itseensä tutustumista²⁶. Luulen, että identiteetti kysymys tulee ajankohtaiseksi omakuvan kohdalla vain silloin, kun sitä aletaan toden teolla tutkia. Toki omakuvien ottaminen jo itsessään voi muokata käsitystämme minuudesta, mutta tällaiset seikat tulevat oivalluksen kaltaisina prosessin keskellä. Kyseessä ei tällöin ole tiedostettavissa oleva systemaattinen toiminta, ellei taiteilija sitä tietoisesti hae työssään tai omakuvan tekijä pohdi sitä jokaisen omakuvansa kohdalla. Suhteessa minäkäsityksen muodostumiseen, omakuva on minun kohdallani antanut nimenomaan tilaisuuden tarkastella omaa kehonkieltä kuvapinnalta, ja ajan saatossa olen tullut suvaitsevaisemmaksi itseäni kohtaan.

Parhaimmassa tapauksessa omakuvat voivat toimia katsojallekin oman identiteetin neuvottelun paikkoina²⁷. Taiteilija voi käsityksellään omasta itsestään puhutella siis katsojaa. Yksinkertaistettunahan se tarkoittaisi sitä, että ihminen kertoo toiselle ihmiselle itsestään jotain, mihin toinen voi samaistua. Siinä missä omakuva on kertomista, on se myös jakamista.

²⁵ Brotherus 2014.

²⁶ Sandell 2014.

²⁷ Erävaara 2011, 33.

KUVA II

Joku laittaa minut ajattelemaan valokuvaa, saan idean. Pohdin paikkaa, aikaa ja mahdollista rekvisiittaa. Tai sitten jokin laukaisee minussa idean: "näitä kuivakukkia voisi käyttää kuvassa".

Yhtenä päivänä spontaanisti asettelen muutaman kuivakukan keittiön seinälle, yhden teipillä toisen pienellä pyykkipojalla. Ylöspäin, alaspäin. Näyttää hyvältä/mielenkiintoiselta. Katselen seinää.

Saan lisää kukkia ja päätän täyttää koko seinän niillä. Yhtenä päivänä istun kämppisteni kanssa seinän vieressä aamupalalla, kun mieleeni juolahtaa nimi ottamattomalle kuvalle, "kaikki järjestyksessä". Saan vihdoin kaikki kukat paikoilleen, katson taas seinää ja tutkin valoa. Päätän ottaa kuvan seuraavana päivänä. Päädyn kuitenkin ottamaan valokuvan vielä samana iltapäivänä, ripeästi, sillä valoa on melko vähän.

Asetan jalustan ja säädän kameran paikoilleen. 10 sekuntia itselaukaisuun. Olen miettinyt valkoista mekkoa ylleni. Ensin kuitenkin otan kuvan pelkästä seinästä, tiedä vaikka se toimisi paremmin kuin että kuvassa olisi henkilö. Puen valkoisen mekon ylleni ja menen kameran eteen. Olen paikoillani, ramppaan kameran ja "näyttämön" väliä, kokeilen eri asentoja. Myöhemmin päätän säätää valotusajan pidemmäksi. Nyt liikun kuvassa. Edestakaisin, kameran eteen ja pois, eteenpäin kävellen, taaksepäin hypähtäen. Pysyn kuvassa, mutta liukehdin epämääräisesti, rauhattomasti. Lopulta rauhallisempi liike tuntuu toimivan paremmin. Pitäydyn pitkässä valotusajassa ja tutkailen liikkeiden mahdollisuuksia. Suljin aukeaa, hypähdän kuvaan vasemmasta reunasta ja pysähdyn.

Lopputulosta katsoessa tajuan mistä on kyse. Kuolleet kukat luonnehtivat alakuloisuutta, jonkun asian menneisyyteen jäämistä, loppua. Olematon läpinäkyvä olemukseni ilmentää levotonta, rauhatonta oloani kaiken tapahtuneen keskellä. En tiedä mitä tapahtuu tai mihin kaikki on menossa eivätkä narut ole omassa käsissäni enää. Ehkä käteni olisivat liian hennot niitä pitelemaan muutenkaan tällä hetkellä. Ja kuva valkenee minulle (vasta oton jälkeen).

Valo kaikkoaa, päätän jatkaa kuvaamista toisena päivänä. Kuluu viikko ja minulla on uusia ideoita mitä vielä kokeilla, vaikka olinkin tyytyväinen jo yhteen otokseen. Puran välineet keittiöstä ja laitan kameran akun lataukseen. Jään miettimään.



Essi Orpana: *Kaikki järjestyksessä (työnimi)* Video-still, 2014

SELFIE

Koko kansan omakuva

Omakuvasta puhuessani en voi sivuuttaa selfietä aiheena. Selfiestä on 2010-luvun alkuvuosina tullut muoti-ilmiö, vaikka samantyyppisiä kuvia on otettu jo vuosituhannen alusta lähtien. Epäilemättä suurimpia tekijöitä itsensä kuvaamisen yleistymiselle ovat olleet lukuisten eri julkaisukanavien, ennen muuta internetin sosiaalisten verkostojen, kuten Irc-gallerian ja Facebookin leviäminen joka puolelle sekä kännykkäkameran yleistyminen. Mainittujen verkostojen ilmestyessä ei vielä puhuttu sosiaalisesta mediasta eikä ”omakuva-räpsylle” ollut omaa termiä, vaikka selfie-termin sanotaan kuitenkin syntyneen jo ennen kuin se vakiinnutti nykyisen laajasti tunnetun asemansa puhekielessä.

Selfie-sanaa käytettiin ensimmäisen kerran vuoden 2002 syyskuussa australialaisella nettifoorumilla, kun Nathan Hope oli satuttanut itsensä ja kysyi neuvoa sulaviin tikkeihinsä. Hopen julkaisema kuva huulistaan sai osakseen vinoilua, eikä se muistuta millään tavalla nykypäivän selfietä, mutta selittäessään tapahtunutta hän pyysi anteeksi kuvan huonolaatuisuutta perustellen sitä sanomalla ”se oli selfie”. Hope on myöhemmin kertonut, että ilmaus oli tyypillinen slangisana oman kaveripiirinsä keskuudessa. Kesti kuitenkin kymmenisen vuotta ennen kuin sana yleistyi. 2000-luvun alussa digikamerat ja nettiportaalit olivat vielä niin uusia, että ehkä tällaiselle ilmiölle ei ollut tilaa. Kuten omakuvan kohdalla yleensäkin, vielä tuohon aikaan koettiin itsensä kuvaaminen vähän oudoksuttavana, jopa liiallisena itsensä korostamisena. Miksi ottaa kuvia itsestään tai ainakaan esittää niitä muille? Selfien suosio on kasvanut viime vuosina kuitenkin huimaa vauhtia. Englanninkieliseen nettislangisanakirjaan Urban Dictionaryyn määritelmä on päätynyt heinäkuussa 2009 käyttäjien ehdotusten perusteella. Vuoden 2012 joulukuussa Google kertoo selfien yleistyneen hakusanana ja vuonna 2013 Oxford Dictionaries valitsi selfien vuoden sanaksi.²⁸ Lyhyessä ajassa itsensä kuvaaminen yleistyi ja sen myötä siitä tuli sallitumpaa. Kuvien julkaisu epäilyttää enää harvaa, vaikka yleisön rajaaminen on miltei mahdotonta. Selfiestä puhuttaessa jakaminen on olennainen osa muoti-ilmiötä. Internetsovellukset kuten Instagram, Flickr ja Twitter ovat vahvasti kytköksissä selfie-ilmiöön.

²⁸ Sulopuisto 2014.

Omakuva – selfie

Mikä sitten erottaa selfien omakuvasta? Selfie määritellään itsestä otettuna kuvana, joka on yleensä otettu käsivaralta älypuhelimella ja julkaistu sosiaalisessa mediassa. Omakuva taas on laajempi käsite, johon kuuluu suunnitelmallisuus ja tarve kertoa jotain olennaista itsestä. Omakuvan ei välttämättä tarvitse olla kuvassa esiintyvän henkilön itse ottama, mutta kuvan tulee olla itse suunniteltu. Se voi olla myös symbolinen, muun muassa esineet voivat kuvata jotain piirrettä itsestä. Sen lisäksi omakuvia voidaan jakaa sähköisesti, mutta ne voidaan esittää myös valokuvanäyttelyssä.²⁹

Yleisesti ottaen selfie-kuvia pidetään hauskoina valokuvina, joilla kerrotaan millainen fiilis tai meininki on juuri nyt meneillään. Kuvat ovat välittömiä, hetkellisiä ja niillä haetaan tykkäyksiä sosiaalisen median eri sovelluksista. Kännykästä näkee saman tien onko otos onnistunut ja se voidaan myös jakaa heti vain yhdellä pyyhkäisyllä. Jakamisen lisäksi selfie-ilmiö perustuu myös pitkälti siihen, että halutaan näyttää hyvältä ja tietynlaiselta kuvissa. Monesti kuviin liittyy omistaminen ja tavaroiden näyttäminen. Sosiaalisen median selfiellä haetaankin tietyllä tapaa hyväksyntää. Kysytään: riitänkö tällaisena?³⁰ Tämän tyyppisten kuvien ottaminen kielii myös ehkä kulttuurimuutoksesta. Ollaan menossa yhä enemmän yksilö- ja ulkonäkökeskeisempään suuntaan. Vaikka aiemmin jatkuvasti itsestään kuvia jakavaa henkilöä saatettiin pitää outona, selfiet eivät välttämättä ole narsismia vaan kuvien avulla voidaan myös rakentaa uudenlaista kuvaa itsestään.³¹ Itse asiassa kansa on ottanut selfien niin omakseen, että kaikki poliitikoista ja julkikkisista taviksiin ottavat selfieitä. Siitä on tullut jopa niin suosittua, että suuret yritykset kuten Valio käyttävät sitä myyntikikkana mainoksissa. Jopa Disneyn piirroshahmot ottavat selfie-kuvia. Tämän ilmiön puitteissa tapahtuu kaikenlaista ja myös media on ottanut selfien omakseen. Tavallaan selfie kuitenkin jää aina hieman ”uutisten loppukevennys” tyyppiseksi jutuksi, eikä sitä oikein oteta tosissaan. Vaikka toisaalta selfie on valokuva siinä missä muutkin³².

Puhuessamme huomaan kuitenkin omakuvan erottuvan selfiestä. Se ei siis ole ihan sama asia? Mieltäisin selfien niin sanotusti omakuvan alakulttuuriksi. Niin kuin valokuvauskin voidaan jakaa

²⁹ Karhunen 2014.

³⁰ Saarnia 2014.

³¹ Karhunen 2014.

³² Sandell 2014.

tyylilajeittain, selfie voisi olla omakuvauksen yksi tyylilaji. Vaikkapa omakuvauksen snapshot. Vaikka termi itsestä otetulle pikakuvalle on nuori, samankaltaisia kuvia on otettu jo vuosikymmen. Ehkä selfie on kerännyt terminsä alaisuuteen joukon tapoja ottaa omakuva. Maria Sandell kutsuisi filmikameralla käsivaralta ottamiaan kuvia yhtäläillä selfieiksi kuin kännykällään ottamiaan omakuvia. Ainoa mikä erottaa nykypäivän selfien keskeisesti 1900-lukulaisesta toveristaan on kuvaamisen ja julkaisemisen nopeus. Aiemmin aika, mikä meni filmirullan kuvaamiseen täyteen ja sen viemiseen kehitettäväksi, muuttui digikamerasta koneelle ladattaviin kuviin ja siitä aina suoraan puhelimesta internetiin ladattaviin.³³ Valokuvaajan maailmassa ajattelisin asian kuitenkin samalla tavalla kuin Sandell, sillä vaikka tälle tietäntyyppiselle kuvalle on keksitty nimi vasta myöhemmin, mielestäni filmikameralle tai digikameralle käsivaralta otettuja omakuvia voi niin ikään kutsua selfieiksi, ele on kuitenkin sama.

Jakamisen ja näyttämisen kulttuuri

Käsivaralta otetun omakuvan ja sen jakamisen kautta yksityisyys on muuttunut. Mortti Saarnia on sitä mieltä, että tavallaan se on ihan hyvä, koska loppujen lopuksi meillä kaikilla on aina omat ongelmamme, mutta lopulta olemme kuitenkin samanlaisia, inhimillisiä maailman kansalaisia. Mortti Saarnia ja Maria Sandell ovat selfie-sukupolvea. He ovat tottuneet jakamaan kuviaan internetissä ja ennen kaikkea ottamaan kuvia itsestään samaista tarkoitusta varten. Sandell kertoo, että vaikka aikaisemmin hän teki omakuvia harkitummin asettamalla kameran jalustalle ja rakentaen kuvan, hän koki kuvanottotilanteen aina vähän oudoksi performanssiksi kameralle. Kännykkäkameran myötä Sandellin valokuvaus on vapautunut ja hän sanookin yhden hyvistä puolista olevan se, että selfien voi ottaa miltei ”salaa” itseltään. Mielenkiintoisimmat kuvat syntyvät tylsistä hetkistä, joina ei välttämättä edes muista näpänneensä kuvaa. ”Siinä pääsee jotenkin lähemmäs todellisuutta”. Sandellin mielestä on mielenkiintoista seurata Instagramia ja huomata miten kameralle esiintyminen ja itsensä esille tuominen tulevat aina vain hyväksytyimmiksi.³⁴

Itse pohdin selfien ja internetsovellusten totuudenmukaisuutta. Kuvia on helppo ottaa ja jakaa. Kuvilla voi näyttää muille nimenomaan sellaisia asioita, joita haluaakin kertoa omasta elämästään. Näin kuvilla voi rakentaa tietyn näköisen maailman ja kuvan myös itsestään. Internetin kukoistuksen aikana maailma tuntuu käyvän koko ajan vain pienemmäksi. Näyttää

³³ Sulopuisto 2014.

³⁴ Sandell 2014.

siltä, että usea nykyajan ihminen haluaa olla oman elämänsä stara, ja sosiaalinen media on loistava paikka luoda itselleen haluamansa imago. Voi näyttää kaiken tai asioita harkitusti. On ollut mielenkiintoista havaita, miten esimerkiksi katsomalla tuttavien jakamia kuvia heidän elämästään saattaa tehdä johtopäätöksiä, mitkä eivät välttämättä ole lainkaan totuudenmukaisia.

Samaan aikaan kun selfie-ilmioon tuntuu liittyvän niin sanotusti ”kilpailu kiinnostavasta elämästä”, siihen liittyy myös samankaltaisuus. Saarnia kokee, että ilmiö liittyy myös tietynlaiseen tajuamiseen siitä, että on yksi kuudesta miljardista ihmisestä ja että on yhdentekevää, missä kuvat näkyvät ja varsinkin se, millainen kuva on. Siinä missä minä itse rakennan omakuviani ja koen prosessin olevan tärkeä osa kuvan tekemistä, sekä Sandell että Saarnia kokevat kuvan rakentamisen puuttumisen helpottavana tekijänä mobiilikuvan ottamisessa. Selfie kuvastaa sitä, miten haluamme näyttää itsemme muille ja miten määritämme itseämme. Selfie voikin paljastaa miten itse haluaisimme nähdä itsemme. Omakuvan tavoin selfienkin kautta henkilö voi rakentaa näkemystä itsestään. Identiteetin pohdinnan kautta selfie voi saada meidät pohtimaan, millaisia ihmisiä haluamme olla.³⁵ Saarnia sanookin, että omakuvan ottaminen kameralla on vähän niin kuin peiliin katsomista, mutta sen lisäksi hetkestä voi ikuistaa kuvan, vaikka vain itselle todisteeksi siitä, että silloin on ollut olemassa. Vaikka kuvaa ei laittaisikaan näyttille mihinkään, tällaisiin kuviin on mielenkiintoista palata jälkepäin.³⁶

Selfie taiteena

Selfie on ehtinyt ylittää jo näyttelykynnyksenkin. Vaikka selfie on lähtökohtaisesti kansan muoti-ilmiö, voiko se olla myös taidetta? Iiu Susiraja ei näe tässä ongelmaa. Hän pohtii, että onhan puhelimissakin jo todella hyvää tekniikkaa ja oikeastaan sekin seikka jää toissijaiseksi, koska kuvan idea on tärkein. Hänen mielestään kellä tahansa on mahdollisuus ottaa hyvä omakuva. Susiraja viittaa aiemmin kertomaansa rakentavan ja hajottavan kameran ajatukseen ja jää miettimään ennemminkin sitä, ettei kuvia kannattaisi ottaa silloin kun on haavoittuvaisimmillaan, niin sanotusti vereslihalla. Silloin olisi hyvä odottaa pahimman yli, ettei julkaistut kuvat olisi ylitsevuotavan rankkoja, sillä niin ei saa viestiä perille. Toisaalta Susiraja taas pohtii sitä, mitä tällainen kuvien kulttuuri tekee esimerkiksi nuorisolle. Omakuvan ottaminen ei aina välttämättä ole rakentava prosessi, ja omakuvan ottamisella voi hänen mielestään myös

³⁵ Salonen 2013.

³⁶ Saarnia 2014.

menettää itsestään jotain. Koska kaikki tuntuu olevan niin julkista, yksityisyys vaarantuu eikä koskaan voi olla varma, mitä henkilökohtaista menettää. Hänen mielestään kännykällä otettu omakuva tai selfie voi olla myös ihan pätevä taidekuva.³⁷ Brotherus ei lähde kommentoimaan selfie-kysymystäni, vaan kertoo olevansa aivan ulkona asian suhteen. Hän kuitenkin kokee, että on hauskaa että ihmiset ottavat omakuvia. Se tavallaan vapauttaa hänen kaltaisensa taiteilijat tietynlaisesta selittelyn taakasta. Miltei tähän päivään saakka taidekontekstin omakuvien tekijät ovat joutuneet selittelemään, miksi he haluavat kuvata itseään. Nyt se ei enää ole ongelma, koska kaikki tekevät sitä. Myös Brotherus kertoo törmänneensä narsisti -kysymyksiin, varsinkin 1990-luvulla. Miksi kuvia ei kuitenkin tekisi, koska se on asia mistä ei voi puhua kukaan muu kuin sinä itse?³⁸

Saarnia sanoo, että selfien jakamiskulttuuri on hänelle ilmiönä epäkiinnostava lähtökohta. Ajatus siitä, että selfie on aina viihdekäyttöön tarkoitettua ”näyttää hyvältä” -kuvaa, on hänen mielestään typerä, koska selfietä voi käyttää myös toiseen suuntaan. Siinä missä selfie on kansan keskuudessa tunnettu hilpeästä imagostaan, kameran kääntämisen itseensä voi kokea myös aggressiivisena tekona. Kun maisemakuvaa otettaessa kuvaaja ensin kääntää selkensä maisemalle ottaakseen kuvan ja sen jälkeen vielä kameransa saadakseen itsensä kuvaan mukaan, on ele jo melko uhmakas. Ja tätä voi hyödyntää taiteen tekemisessä.

Mortti Saarnia ja Maria Sandell ovat hyvä esimerkki siitä, miten mobiilinsnapshot voidaan tuoda galleriatilaan ja saada aikaan toimiva näyttely. Heidän näyttelynsä lähtökohtana olivat epäonnistuneen autoretken kännykkäkuvasto. Näyttelyssä *Minä ikuisesti* nähtiin myös kuvia, joita ei ollut tarkoitettu julkaistavaksi. Saarnialle 120 selfien *iphonesia*-sarjassa tärkeää oli laittaa kaikki kuvat esille, koska näiden kuvien ei kuulunut olla missään. Ennen näyttelyä ne olivat niin sanotusti hukkakuvia, joita jokaisen puhelin on täynnä. Idean myötä työparia alkoi kiinnostaa yksityisen ja julkisen ero ja sitä kautta syntyi myös kysymys, miten itsestään voisi antaa mahdollisimman rehellisen kuvan selfiekuvamassan kautta. Saarnia itse kutsuisi sarjaansa kuitenkin omakuvasarjaksi, ehkä nimenomaan sen takia, etteivät kuvat olleet tarkoitettu julkaistavaksi. Toisaalta hän toteaa, että ajatus sinällään on hassu, koska oli näyttely sitten mobiilinsnapshot-näyttely tai selfie-näyttely, hänen mielestään se lähtökohtaisesti tarkoittaa kuitenkin valokuvanäyttelyä tai taidenäyttelyä eli siis kuvia esillä. Vaikka valokuva olisikin selfie,

³⁷ Susiraja 2014.

³⁸ Brotherus 2014.

Saarnialle kuvapintaa ja välinettä tärkeämpää on kuvan sisältö ja ajatus siitä, että kuvilla haluaa kertoa jotain.³⁹

Suomessa selfien myötä syntyneet näyttelyt ovat painottuneet enemmänkin välineen ja jakamisen kulttuuriin kuin puhuneet taiteesta. *Minä ikuisesti* -näyttely erosi siis tässä tapauksessa muista tyyllilajin näyttelyistä, koska selfietä käytettiin ilmaisun keinona enemmän kuin pelkästään teemana. Sandell sanookin, että on ihan eri asia onko kuvien pääsääntöinen julkaisualue internet vai valokuvagalleria⁴⁰. Galleriaan taidetta tullaan katsomaan tietoisesti, kun taas internetissä kuviin on helpompi törmätä etsimättäkin. Esimerkiksi Instagram-tilit voivat olla niin hienoja ja suunnitelmallisia, että niitä voisi jopa pitää jonkunlaisina internetgallerioina tai -näyttelyinä. Ne voivat olla hyvin kuratoituja ja ihmiset rakentavat omilla tileillään mitä erilaisimpia persoonia. Monet Instagram-tilit saattavatkin vaikuttaa taideprojekteilta. Selfietkin voivat olla mitä ihmeellisimpiä ja toisaalta on virkistävää nähdä perus-selfien konventioita, genren ulkopuolisia juttuja kuten esimerkiksi, missä kaikissa tilanteissa selfien voi ottaa, kertoo Sandell.⁴¹

Taide ja valokuvakulttuuri muokkautuvat sitä mukaa mitä ihmiset tekevät⁴². Taide siis seuraa aikansa ilmiöitä, ja taiteilijat saavat vaikutteita ympäröivästä maailmasta. Saarnialle kännykällä otettu omakuva ei automaattisesti ole esiintymistä tai jakamista saman tien, vaan se voi olla myös väline kertoa tarina. Kyseenalaistettaessa selfien voimaa olla taidetta Saarnia kokee usein vastareaktion: ”Se on sama kuin kysyisi voiko taide olla taidetta. Jos vessanpönttö voi olla taidetta maailman historiassa, niin kyllä voi selfiekin.”⁴³ Ehkä selfie voi olla taidetta vasta sitten, kun se tuodaan ns. taiteen kontekstiin eli galleriatilaan. Sandellilta tultiin näyttelyn avajaisten jälkeen kysymään, että miksi selfie on taidetta, kun Sandell on ottanut sen, mutta ei silloin kun itse kysyjä olisi ottanut selfien.⁴⁴ Kysymys on mielenkiintoinen, mutta luulen ratkaisun kuitenkin löytyvän melko läheltä. On eri asia ottaa selfiekuvia ja jakaa niitä esimerkiksi omalla Instagram-tilillään kuin ottaa selfieitä, joita kaikkia ei välttämättä ole tarkoitettu julkaistavaksi, ja viedä kuvat sitten galleriatilaan ja tehdä niistä näyttely. Se vaatii sisua. Selfie, niin kuin ei valokuvakaan, ole automaattisesti taidetta. Tarvitaan konteksti ja tila. Luulen tässä piilevän perimmäisen syyn.

³⁹ Saarnia 2014.

⁴⁰ Sandell 2014.

⁴¹ Sandell 2014.

⁴² Karhunen 2014.

⁴³ Saarnia 2014.

⁴⁴ Sandell 2014.

Selfie on taidetta vasta sitten kun sen tekijä tuo sen taiteen kontekstiin tai pikemminkin pitää sitä itse taiteena. Tähän liittyy myös ilmiön tuoreus: kun maailmassa tapahtuu jotain, taiteilijat ottavat vaikutteita ja alkavat hyödyntää tapahtumaa teoksissaan vasta jälkeenpäin. Koska selfie ei ole taiteen vaan koko kansan ilmiö, sen täytyi syntyä ensin ollakseen taidetta vasta sitten.

KUVA III

Muutostani on vain vähän aikaa. Uusi kulttuuri ja sen tuomat haasteet yhdistettynä etäisyyteen kodista ja rakkaasta ottaa veronsa. Nautin elämästäni ja yhtä aikaa päässä pyöri. Olen uuden kielen keskellä ja tahdon kommunikoida paikallisten kanssa. Kotini seinät ovat kirkkaan keltaiset. Lattia on kiveä ja olohuoneessa minulla ja kämppiksilläni on pieni ja huono putkitelevisio, jota iltaisin katselemme. Kaikki ohjelmat on dubattu espanjaksi ja yritän opetella. Aurinko paistaa kuumana päivittäin ja ulkoilma tuoksuu erilaiselta. Olen onnellinen mutta yhtä aikaa häilyvä.

Opettajamme antoi kesän omakuvatyöpajasta läksyn vielä lähtiessämme. Kuva kurssin jälkeisestä elämästä. Kun sitten muistan tehtävän, kuvaan olohuoneessamme. Se on niin pieni, että miltei kaikki huonekalut on siirrettävä hujan hajan, että saan tilaa kuvaan. Pieni sininen nojatuoli keskellä lattiaa on rekvisiittani ja siihen aion asettua, mutta vain häilyvänä olentona, sellaisena, jona ajatukseni koen. Identiteettiini tutkailu on kesken enkä oikein tiedä missä seisoa, otan kuvan.

Pidän keltaisen ja sinisen kontrastista, mutta en ole keskittynyt valoon. Ylläni on valkoinen yöpaita jossa on kulahtaneita kukkia. Jälleen kerran kiiruhdan kameran ja tuolin väliä. Istun, mutta liikun pitkän valotusajan aikana, nousen, kävelen. En ole tyytyväinen kuvaan, jotain siitä puuttuu. Visio haluamastani on kuitenkin selkeä ja päätän palata ideaani myöhemmin.

Toisena päivänä kannan kameran ja jalustan uudestaan huoneeseen. Otan kuvia tutkiakseni valoa, se on erilainen. Televisio on päällä ja verhot siirretty sivuun, jotta kaikki mahdollinen aurinko tulvisi ikkunoista sisään. Kun asetukset ovat oikeat, siirryn taas kuvaamaan itseäni. Tällä kertaa valo on hyvä ja epätarkka olento nojatuolissa näyttää paremmalta. Kuva on pitkään tietokoneellani kansiossa, kunnes alan kasaamaan tekemääni kuvasarjaa yhteen.

Vaikka toisen kuvauskerran jälkeen olin tyytyväisempi lopputulokseen, ei kuva ihan täysin miellyttänyt esteettistä silmäni. Kuukausia myöhemmin näytän kuvaa samaiselle opettajalle Ruotsissa tavatessamme ja hän sanoo, ettei kaipaa kuvaan henkilöahmoa ollenkaan. Voisiko kuva sittenkin olla mielenkiintoisempi ilman henkilöä?

Tapaamisen jälkeen palaan kuvakansioon ja löydän vertailunkohteen, opettajani oli oikeassa. Kuva ilman henkilöä kertoo paljon enemmän kuin kuva, jossa hahmoni näkyy. Se on eleettömämpi, mutta huokuu jonkinlaista läsnäoloa, ihan niin kuin kuvassa jonkun kuuluisi olla siinä nojatuolissa, mielikuvitus alkaa rakentaa odottavan tarinaa.

Myöhemmin kuvasta tuli merkityksellinen koko sarjankin suhteen ja opin, että välillä raakamateriaaliin on hyvä palata uudestaan. Joskus omakuva ilman henkilöä voi kertoa enemmän kuin kuvassa oleva hahmo ja suoda katsojan mielikuvitukselle tilaa rakentaa oma tarina kuvan ympärille.



Essi Orpana: *Odottavan aika*, 2013

KATSOJA

Tulkinnallinen juttu

Yleisö määrittelee itse näkemänsä, luo kuvalle uuden tarinan ja sille kehykset. Toivon, että pystyn vetoamaan katsojan tunteisiin tai saada ajatuksen juoksun liikkeelle. Ei tarvitse käyttää järkeä katsoessaan kuvaa, vaan pikemminkin toivoisin ihmisen kokevan tuntemuksia. Katsojan kokemus on yksilöllinen ja parhaillaan taiteilija voi saavuttaa yhteyden teoksensa ja katsojan välille. Niin kuin aiemmin mainittiin, toisen omakuva voi toimia katsojalle muun muassa oman identiteetin keskustelun paikkana⁴⁵. Mietin, miten usein katsoja on tietoinen siitä, että taiteilijan teos on omakuva enemmän kuin pelkästään taideteos. Onko se tärkeää? Ajatuksena itseäni tyydyttää enemmän se, että työlläni pyrin välittämään katsojalle jotain jokapäiväisestä elämästä. Asioista liittyen tunteisiin ja ajatuksiin, yhtä lailla kuin elämän vaiheisiinkin. Jos omalla työlläni pystyn saamaan katsojan samaistumaan teokseeni, olen onnistunut. Yhtä tärkeää kuin on visuaalisen pinnan rikkaus, on omakuvan sisällön vahvuus. Brotherus kokee, että kuvaa tehdessä valokuvassa oleminen ei ole vaikeaa vaan se, mikä häntä arveluttaa on kuvien esittäminen. Aina ei välttämättä jaksaa ottaa vastaan palautetta, jota yleisöltä väistämättä tulee. Brotheruksen sarja *Annunciation* kertoo lapsettomuudesta ja sai maailmalla yleisöltä tärkeää palautetta. Katsojille on ollut tärkeää, että sen tyyppisiä kuvia on tehty, se on ikään kuin antanut äänen sellaiselle ilmiölle ja ihmisjoukolla, joiden puolesta harvoin on puhuttu. Etenkin Suomessa Brotherusta kuitenkin arveluttaa, koska täällä esimerkiksi aikakauslehdet haluavat päästä repostelemaan yksityisillä ja aroillakin asioilla, eikä taiteilijalla ole siihen mitään halua. Ulkomailla Brotherus on sellainen ihminen, kenen yksityiselämä ei kiinnosta ja sitten taas toisaalta ollaan myös hienotunteisempia.⁴⁶

Mieleeni nousee kysymys, mihin saakka täytyy tehdä kompromisseja katsojan mahdollisten tulkintojen takia? Luulen, että useimmille taiteilijoille on toisarvoista tietääkö katsoja teosten omakuvallisuuden, ellei sitä erikseen mainita. Varsinkin valokuvataiteessa harvemmin kenenkään tarkoituksena on esitellä itseään kuviensa kautta, vaan nimenomaan käyttää omaa hahmoaan kertomaan jokin asia. Brotherus onkin sanonut ”it’s not me, it’s a photograph”⁴⁷, viitatakseen siihen, että vaikka aihe olisi lähtöisin hänestä, välillä ihmiset tulevat liian lähelle ja sen sijaan että tulkitisivat valokuvaa, he tulkitsevatkin taiteilijan yksityiselämää.

En tiedä onko tärkeää, että katsoja tietää, että työni on henkilökohtaista ja omakuvallista. Ehkä omakuvallisuus on tärkeämpi osa minulle itselleni. Se, että itse esitän sitä, mitä kuvalla haluan

⁴⁵ Erävaara 2011, 33.

⁴⁶ Brotherus 2014.

⁴⁷ Elina Brotherus: *It’s not me, it’s a photograph*, Louisiana Channel 2012.

sanoa, on tapani työskennellä. Omalla kohdallani ei ole merkityksellistä kertoa katsojalle teosteni olevan omakuvallisia, se on olennaista ainoastaan siinä merkityksessä, että voin seistä sanomani takana.

LOPUKSI

Omakuvasta voidaan olla montaa mieltä ja se voidaan luokitella hyvin monella tavalla. Tätä tekstiä kirjoittaessani minulle on kuitenkin selvinnyt eräitä selkeitä kulmakiviä. Omakuvan genressä korkeakulttuuri ja arki kohtaavat lähes saumattomasti. Omakuva ei ole ainoastaan kuvataiteen genre, jolle ominaista ovat pitkät perinteet ja tiukat käytännöt. Se on myös ikuisesti muuttuva itseilmaisun tila, joka mukautuu jatkuvasti uusiin formaatteihin.⁴⁸ On tärkeää ymmärtää, että omakuvan juuret ovat syvällä taiteen historiassa, ja aina taiteen kontekstissa omakuvasta puhuttaessa viitteitä mitä luultavimmin haetaan menneestä. Itselleni tärkeiksi seikoiksi ovat nousseet muun muassa naisena oleminen kuvassa ja yksinkertaisesti sen ymmärtäminen, miksi haluan tehdä omakuvia. Kirjoittamieni aiheiden myötä kysymyksiä tuntuu syntyvän aina vain lisää ja aiheesta voisi kirjoittaa vielä paljon enemmän. Kuitenkin puhuttaessa omakuvasta samat aiheet tuntuvat nousevan pintaan kerta toisensa jälkeen ja samoja kysymyksiä kuten mitä omakuva on, miksi sitä tehdään, miten siitä voi hyötyä ja mitä kuvan sisällöt voivat tarkoittaa, on pyöritelty jo aiemminkin. Tärkeintä minulle on ollut kaikessa yksinkertaisuudessaan pohtia, mitä omakuva on ja voi olla. On ollut suuri voimavara avata mielessä pyörineitä kysymyksiä ja koen, että kirjoittamisen myötä pystyn tulevaisuudessa selittämään omakuvan ja itsensä kuvaamisen paremmin sekä itselleni että muille.

Tehdessäni tätä opinnäytetyötä olen huomannut, että omakuvieni ottamisesta on tullut paljon tietoisempaa. Ymmärrän paremmin, mitä olen tekemässä ja miten kuvan ottohetkellä toimin. Kaikessa moninaisuudessaan omakuvien tekeminen voi olla tärkeä väline, jolla taiteilija parhaimmillaan pystyy antamaan itsestään jotain sellaista, mihin katsoja voi samaistua. Omien kuvieni suhteen olen tajunnut, että tahdon kertoa katsojalle tarinoita aivan tavallisesta arjesta. Ottamalla omakuvan voin tehdä arjesta visuaalisesti mielenkiintoisempaa ja näin värittää tavallisuutta. Tuoda sieltä esiin haluamiani asioita ja ilmaista ne omalla tavallani.

Olen tullut siihen lopputulokseen, että siinä missä omakuva on abstrakti käsite, on turha jäädä kiinni sääntöihin vaan on parempi soveltaa niitä. Määriteltynäkin omakuva joka tapauksessa ilmenee jokaiselle henkilölle yksilöllisenä, ja lopulta vain tekijä tietää totuuden kuvan takana ja jokainen katsoja voi tehdä omat johtopäätöksensä katsoessaan toisen omakuvaa.

⁴⁸ Palin 2013, 168

LÄHDELUETTELO

Kirjalliset lähteet

Hurme, A; Lehtinen, L; Virtamo, K ym. (1963) Otavan iso tietosanakirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Newhall, Beaumont (1988) *The History of Photography from 1839 to the Present*. New York: The Museum of Modern Art.

Rideal, Liz (2005) *Insights, Self-portraits*. Iso-Britannia: National Portrait Gallery.

Saraste, Leena (1996) *Valokuva tradition ja toden välissä*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu ja Musta taide.

Tanskanen, Ilona (2011) *Omakuva on jokaisen kuva*. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu.

Sähköiset lähteet

Identiteetti 2014. Wikipedia. Viitattu 20.12.2014
[http://fi.wikipedia.org/wiki/Identiteetti_\(psykologia\)](http://fi.wikipedia.org/wiki/Identiteetti_(psykologia)).

Maailman ihanin tyttö 2014. Viitattu 22.12.2014
http://www2.uiah.fi/projektit/maailman_ihanin/Menetelma.html

Kuvassa minä itse –kaikki selfieistä 2014. Nyt.fi. Viitattu 28.12.2014
<http://nyt.fi/a1305864039085>.

Näin selfiet ovat vaikuttaneet valokuvakulttuuriin 2014. Savon Sanomat. Viitattu 30.12.2014 <http://www.savonsanomat.fi/uutiset/kotimaa/nain-selfiet-ovat-vaikuttaneet-valokuvakulttuuriin/1898343>.

Selfien positiiviset puolet 2013. Vapamedia. Viitattu 30.12.2014
<http://www.vapamedia.fi/blogi/selfien-positiiviset-puolet>.

Haastattelut

Brotherus, Elina. Helsinki, 28.11.2014

Saarnia, Mortti. Turku, 8.12.2014

Maria, Sandell. Turku, 8.12.2014

Susiraja Iiu. Turku, 29.11.2014

KUVALUETTELO

Essi Orpana: Omakekuva sisken kanssa, 2011.

Kaikki järjestyksessä (työnimi), video-still, 2014.

Odottavan aika, 2013.